

Nye busk- og bladlav 1998. Lav i Østfold 7

BJØRN PETTER LØFALL

Løfall, B.P. 1999. Nye busk- og bladlav 1998. Lav i Østfold 7. *Natur i Østfold* 18(1): 25-27.

Her presenteres seks nye lavararter for Østfold. Disse er: Furuskjegg *Bryoria fremontii*, småtrevlelav *Cladonia cariosa*, sandbrunbeger *Cladonia humilis*, tannjordglye *Collema bachmanianum*, lys navlelav *Umbilicaria vellea*, pulverstry *Usnea lapponica*. Til tross for at det er gjort mange funn av nye arter i fylket de siste fire årene gjenstår det anslagsvis 25 arter busk- og bladlav å oppdage.

Bjørn Petter Løfall, Åsliveien. 20B, 1890 Rakkestad, E-post: bpl@c2i.net

Metode og materiale

I 1998 ble det samlet ca. 1 500 belegg av busk- og bladlav fra Østfold. Målsettingen har bl.a. vært å samle flest mulig nye arter i Østfold, samt flest mulig arter i hver Østfoldkommune. Innsamlingene er sendt til Botanisk museum, Oslo. I 1998 ble det skrevet 10 eller flere krysslister i hver Østfoldkommune med totalt 10 033 artskryss. Dette blir oppbevart i et elektroniske kryssliste-arkiv ved Botanisk museum i Oslo. (Informasjon fra innsamlinger og krysslister er lagt ut på internett som en søkbar database (<http://www.toyen.uio.no/botanisk/lavherb.htm>). Pr. juli 1998 er det samlet i gjennomsnitt 130 arter i hver kommune i Østfold, hvor Hobøl ligger på sisteplass med 124 arter, mens Rakkestad ligger øverst med 181 arter. Det er samlet 6 nye arter i Østfold som blir presentert her. Mye materiale er undersøkt ved hjelp av standardmetode for tynnsjikt-kromatografi - TLC (Culberson 1972). Navnsettingen til artene følger Krog m.fl. (1994).

Resultater - de nye artene

Furuskjegg *Bryoria fremontii*

Arten ble funnet på furugreiner i åpen eldre furuskog ved Sand i Rømskog kommune, bare 145 m o.h. Arten er i Sverige kjent sør til Småland (Santesson 1993), men er verken kjent i Älvsborg, eller Bohus och Göteborgs län (Hultengren 1995). Forekomsten kan derfor synes å være en sørlig og lavtliggende utpostlokalitet på Østlandet.

Småtrevlelav *Cladonia cariosa*

Småtrevlelav ble funnet på sørvendt sildreberg, sammen med bl.a. kransmynte og gullkløver, i Skårudevja, Askim. Siden arten er vanskelig å bestemme er den trolig oversett, da det finnes mange steder langs Glomma som er lik lokaliteten i Skårudevja.

Sandbrunbeger *Cladonia humilis*

Arten ble først funnet på humusrik jord ved Løvik i Marker kommune. Siden sandbrunbeger ligner svært på en rekke andre arter i gruppen *Cladonia chlorophaea* sensu lato, er det praktisk talt umulig å bestemme arten uten ved hjelp av TLC-undersøkelse. Arten er ellers i Norge kjent fra Lista, Jærstrendene og ett par lokaliteter i Hordaland (Tønsberg m.fl. 1996). I Sverige er den kjent fra Halland og Skåne (Santesson 1993). Funnet i Østfold ligger dermed langt fra de nærmeste kjente forekomstene både i Sverige og Norge. Økologien avviker også i forhold det som er kjent tidligere. På Lista, Farsund (VA) vokste den direkte på sanddynene (Tønsberg 1979), på Klepp (Ro) vokste den over mose mellom stein i steingard (Tønsberg 1980). (Et eldre funn på Askøy v/Bergen har ingen økologiangivelse på etiketten). Arten er foreslått oppført på den norske rødlista som K - utilstrekkelig kjent (Tønsberg m.fl. 1996).

Fig. 1. Lys navlelav *Umbilicaria vellea* er en vanlig art på fjellet. Den er mindre vanlig i lavlandet, og er foreløpig kun påvist på én lokalitet i Østfold. Illustrasjon fra: Wirth, V. 1995. Die Flechten Baden-Württembergs, Teil 2 (forstørrelse ca. 2x).

Tannjordglye *Collema bachmanianum*

Tannjordglye er liten og lett å overse. Arten ble funnet på en skjellsandbanke med interessante karplanter på Sandholmen, Vesterøy, Hvaler. Arten betraktes å bestå av to varieteter i Norge. Østfold-materialet synes å tilhøre hovedvarieteten *bachmanianum*. På Hvaler finnes en rekke tilsvarende skjellsandlokaliteter som er potensielle områder for arten.

Lys navlelav *Umbilicaria vellea*

Lys navlelav (fig. 1) er en relativt stor og lett kjennelig navlelavart som i Østfold bare kan forveksles med kystnavlelav. Arten ble funnet på en bergvegg ved Bjørntjern i Rømskog kommune. Lys navlelav er i Sverige kjent sør til Värmland og Östergötland (Santesson 1993), men blir sjeldnere sørover hvor Hasselrot (1941) nevner arten fra tre lokaliteter i Värmland, 6 lokaliteter i Da-

larna og 2 lokaliteter i Uppland. Forekomsten i Rømskog er trolig derfor en utpostlokalitet, og blant de lavestliggende på Østlandsområdet.

Pulverstry *Usnea lapponica*

Slekta strylav er problematisk å bestemme og må ofte kvalitetssikres med kjemisk analyse. Strylav er derfor foreløpig underrepresentert ved innsamling av busk- og bladlav i Østfold. Pulverstry er funnet på tre lokaliteter i Østfold, den første i Sarpsborg og senere to lokaliteter i Rakkestad. Overraskende nok er alle funn gjort i kulturlandskapet.

Takk

til førstekonservator Einar Timdal for å kontrollere alle mine TLC-tester, samt øvrig kontroll og bestemmelser av et utvalg av innsamlingene.

Litteratur

- Aronsson, M., Hallingbäck, T. & Mattsson, J.-E. (red.) 1995. *Røddlistade växter i Sverige 1995*. Artdatabanken, Uppsala. 272s.
- Culberson, C.F. 1972. Improved conditions and New data for the identification of lichen products by a standardized thin-layer chromatographic method. *Journal of Chromatography* 72: 113-125.
- Hasselrot, T.E. 1941. Till kännedom om några Nordiska Umbilicariaceers utbredning. *Acta Phytogeographica Suecica* 15: 1-75 + 4pl.
- Hultengren, S. 1995. Trädlevande lavar i Göteborgs och Bohus samt Älvsborg län. Delrapport 2 1994/95 prosjekt "Provinsflora över trädlevande lavar i västra Sverige". *Länsstyrelsen i Älvsborg län, Meddelande 1995-1*: 1-67.
- Krog, H., Østhagen, H. & Tønsberg, T. 1994. *Lavflora. Norske busk- og bladlav*. 2 rev. utg. ved H. Krog & T. Tønsberg. Universitetsforlaget, Oslo-Bergen-Tromsø. 368s.
- Santesson, R. 1993. *The lichens and lichenicolous fungi of Sweden*. SBT-förlaget, Lund. 240s.
- Tønsberg, T. 1979. Noen interessante lavfunn. *Blyttia* 37(3):127-131.
- Tønsberg, T. 1980. Noen interessante lavfunn - II. *Blyttia* 38(3):159-163.
- Tønsberg, T., Gauslaa, Y., Haugan, R., Holien, H. & Timdal, E. 1996. The threatened macrolichens of Norway - 1995. *Sommerfeltia* 23:1-258.
- CLADONIA CARIOSA (Småtrevelav) : ASKIM, Skårud, sør for, nordsiden av evje, UTM(ED50): PM 216 108 (map: 1914 II), Alt.: 90 m, På sildreberg med tynt jordlag, 1998.08.16, Løfall, Bjørn Petter bpl-L4198, TLC 20/11-1998: FPC, atranorin; TLC 11/12-1998: FPC, rangiformic, atranorin [O-L35752].
- CLADONIA HUMILIS (Sandbrunbeger) (K): MARKER, Løvik, UTM(ED50): PL 599 790 (map: 2013 IV), Alt.: 110 m, På jord, 1998.08.30, Løfall, Bjørn Petter bpl-L4288, TLC 20/11-1998 og 11/12-1998: FPC, atranorin [O-L35842].
- COLLEMA BACHMANIANUM (Tannjordglye) : HVALER, Sandholmen sør, UTM(ED50): PL 069 497 (map: 1913 III), Alt.: 5 m, På skjellsand, 1998.08.06, Løfall, Bjørn Petter bpl-L4139 [O-L35695].
- UMBILICARIA VELLEA (Lys navlelav) : RØMSKOG, Bjørntjern nordsiden, v/veien, UTM(ED50): PM 566 177 (map: 2014 III), Alt.: 220 m, På bergvegg, 1998.05.21, Løfall, Bjørn Petter bpl-L3717, Conf. E. Timdal [O-L35281].
- USNEA LAPPONICA (Pulverstry) : RAKKESTAD, Prestegården, UTM(ED50): PL 345 885 (map: 1913 I), Alt.: 115 m, På bjørk i hage, 1998.09.29, Løfall, Bjørn Petter bpl-L4492, TLC 30/12-1998: usnic, salazinic [O-L36040].
- USNEA LAPPONICA (Pulverstry) : RAKKESTAD, Schie, UTM(ED50): PL 355 849 (map: 1913 I), Alt.: 105 m, På ask i allé, 1998.10.20, Løfall, Bjørn Petter bpl-L4615, TLC 30/12-1998: usnic, salazinic [O-L36152].
- USNEA LAPPONICA (Pulverstry) : SARPSBORG, Holleby kapell, 300 m nordvest for, UTM(ED50): PL 205 806 (map: 1913 I), Alt.: 50 m, På stor eik i gjengroende beitemark, 1998.01.25, Løfall, Bjørn Petter bpl-L3153, Det. Løfall, B.P. & Timdal, E. 1998 [O-L31638].
- BRYORIA FREMONTII (Furuskjegg) : RØMSKOG, Sand, UTM(ED50): PM 573 255 (map: 2014 III), Alt.: 145 m, På furugreiner, 1998.05.21, Løfall, Bjørn Petter bpl-L3762, Det. E. Timdal. TLC 11/12-1998 og 25/1-1999: None. Hengende, lite flokete, spisse greinvinkler [O-L35326].

Vedlegg - innsamlet materiale

Følgende materiale er belagt. Informasjonen i klammeparentes [] er registreringsnummeret i databasen til lavherbariet ved Botanisk museum, Oslo.

BRYORIA FREMONTII (Furuskjegg) : RØMSKOG, Sand, UTM(ED50): PM 573 255 (map: 2014 III), Alt.: 145 m, På furugreiner, 1998.05.21, Løfall, Bjørn Petter bpl-L3762, Det. E. Timdal. TLC 11/12-1998 og 25/1-1999: None. Hengende, lite flokete, spisse greinvinkler [O-L35326].